Romanul postmodernist din Republica Moldova şi modelul european. Distorsiune şi dialog

Aliona GRATI

Aderarea României la Uniunea Europeană consemnează neapărat noi relaţii culturale, lingvistice şi literare care, cu întârziere mai mică sau mai mare, marchează în acest sens şi arealul cultural de la Est de Prut. Fixaţi pe ideea europeană, tinerii scriitori din Republica Moldova fac eforturi apreciabile de însuşire şi de iniţiere a cititorilor în ritualurile şi obişnuinţele exerciţiului democratic: toleranţă, diferenţă, pluralism, multiculturalism. Aceste deschideri sunt deja vizibile în demersurile lor publicistice de la revistele culturale *Contrafort*, *Sud-Est*, *Semn*; principiile democratice vor constitui, cu certitudine, viziunea de ansamblu a viitoarelor lor producţii literare.

Trăim într-o lume digitală, internetul face posibil un schimb cultural de un volum, o profunzime şi o calitate fără precedent. Difuzarea literaturii în varianta WEB cu ajutorul tehnologiei multimedia, discuţiile pe forum oferă şanse nelimitate celor care din anumite motive nu au avut acces la procesul literar contemporan. S-au creat premise suficiente şi pentru o literatură care să-şi construiască demersul nu numai pe dorinţa de a comunica *ceva*, ci şi a comunica cu *Altul* în vederea învestirii cu sens a acelui *ceva*. În aceste condiţii însuşi conceptul de *comunicare artistică* este regândit, el nu mai este considerat doar un canal de transmitere a informaţiilor şi cunoştinţelor (după schema lui Jakobson), ci un „proces în care se formulează şi se reformulează simbolic identitatea, legăturile şi relaţiile noastre sociale, lumea noastră comună de obiecte şi evenimente semnificative, senzaţiile şi gândurile, modalităţile noastre de exprimare a realităţilor sociale” (Craig: 2001, p. 125) Elementele modelului contemporan de comunicare (emiţătorul, receptorul, mesajul, gândurile, emoţiile, canalele şi codurile) nu au o configuraţie fixată pentru totdeauna, ele se constituie reflexiv în procesul interlocutiv. Fiind considerată o practică socială la un anumit moment al evoluţiei ei culturale, procesul de comunicare nu poate fi evaluat doar din punctul de vedere al competenţei tehnice, el reclamă analiza tuturor aspectelor: lingvistice, sociale, psihologice, semiotice, culturale etc.

Practica verbală şi socială contemporană se constituie pe principiile elaborate în baza cuceririlor ideatice ale secolului al XX-lea referitoare la convenţia globală de interdependenţă a tuturor oamenilor, diversitatea lingvistică şi culturală, democraţie şi drepturile omului, capacitatea limbii de a forma şi a impune stereotipuri sociale, constituirea discursivă a identităţii, natura dialogică a limbii, a cunoaşterii şi a personalităţii etc. Abaterea semnificativă de la parametrii contemporani ai dialogului pune problema fenomenului de *distorsionare în comunicare*.

Ne punem întrebarea dacă se poate vorbi la momentul actual despre un dialog funcţional între romanul postmodernist din Republica Moldova, atât cât este, şi

BDD-V396 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:00 UTC)

modelul european, dacă, odată cu opțiunea pentru o estetică nouă, tinerii scriitori s-au deschis şi spre o reformulare continuă a identității culturale (nu avem în vedere, desigur, speculațiile identitare ale guvernanților moldoveni actuali).

Dincolo de dificultatea de a-i da o definiție unică, putem vorbi de existența unui *model european de roman*, care presupune mai întâi de toate o nouă arhitectonică a lumii artistice, dictată de mobilitatea existenței contemporane şi de noile posibilități informaționale de la începutul secolului al XXI-lea. Structura acestei lumi este în fond *dialogică*, comunicativă, a coexistenței vocilor purtătoare ale unor puncte de vedere, poziții axiologice şi gusturi estetice diferite. E vorba de un spațiu al colaborării mutuale unde e în firea lucrurilor să vezi cum partizanii tradiției umanismului european stau de vorbă cu adepții experimentelor de limbaj ale structuraliştilor americani, polemicile de ordin estetic implică discuții de ordin ideologic, iar dialogul intercultural şi intruziunile în imperiul imaginarului ale contextului, politicului şi biografismului frust formează de mai mult timp convenții unanim acceptate.

Modelul european de roman înglobează diversitatea şi diferența, el constituie unitatea unor replici literare ce au reuşit să treacă peste limitele de limbă şi de cultură precum prozele subversive, anticomuniste ale lui Aleksandr Soljenițân şi Vladimir Bukovski, ale cehului Milan Kundera, ale polonezilor Czeslaw Miłosz şi Adam Michnik sau ale lui Ismail Kadare; romanele semnate de portughezul José de Sousa Saramago, ce au răsturnat viziunile tradiționale asupra creştinismului, discursurile feminine ale nemțoaicelor Elfrede Jelinek, Herta Müller sau ale englezoaicei Doris Lessing, cele avangardist-experimentale ale ruşilor Venedikt Erofeev, Victor Pelevin sau Sasha Sokolov, scriitura fantastică a românului Mircea Cărtărescu etc. Astfel încât modelul european de roman este unul integrativ, reprezentând un dialog între modalitățile alternative de narațiune şi descriere a experiențelor traumatizante ca efecte ale discursurilor totalitare şi național-izolaționiste, oferindu-le nu numai o posibilitate de conciliere a disensiunilor prin intermediul literaturii, ci şi un spațiu al interacțiuni interumane, unde are loc procesul de luminare dialogică reciprocă a conştiințelor cu valoare plenară.

Observațiile noastre s-au realizat în două planuri: pe de o parte, am urmărit predispozițiile scriitorilor postmodernişti din Republica Moldova pentru reflecția dialogică a literaturii şi, în general, a fenomenului cultural; pe de alta, ne-a interesat competența acelora care s-au manifestat în ultimii ani şi în calitate de romancieri de a-şi structura dialogic textul artistic. Un material de lucru perfect disponibil pentru cercetările anunțate în prima sarcină sunt textele despre literatură publicate de scriitorii din Republica Moldova în revistele culturale *Contrafort* şi *Sud-Est*, care constituie, de fapt, preferințele acestora în topul publicațiilor cu o formulă prooccidentală. Dincolo de viziunea dialogică de ansamblu a acestor reviste, care inserează în fiecare număr interviuri, anchete, prezentări de cultură şi management cultural din Uniunea Europeană, recenzii ale celor mai bune cărți din literatura universală, forumuri pe site, se atestă şi o structură dialogică de adâncime a discursurilor fie teoretice, fie ideologice, în care autorii îşi expun pozițiile pe o tonalitate minoră, degajată, lipsită de patetism, însoțindu-le cu argumente relevante. Practica dialogului pare a fi o necesitate absolută, un mijloc eficace ce permite constituirea unei identități deschise spre integrarea în spiritul şi în mentalitatea europeană. Dacă raportăm aceste reviste la câteva publicații foarte importante din

BDD-V396 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:00 UTC)

perioadele anterioare, care şi-au manifestat voinţa depăşirii complexelor provinciale în numele sincronizării cu valorile occidentale, cum sunt *Viaţa Basarabiei, Cuget moldovenesc, Pagini basarabene, Poetul, Itinerar, Bugeacul,* atestăm o certă distanţare efectivă de ceea ce s-ar numi o politică de apărare a vreunei doctrine naţionaliste sau, mai cu seamă, a unui *spiritus loci*. Europenitatea este concepută drept parte constitutivă, alteritate a eului românesc-basarabean-moldovenesc şi partener al unei reciprocităţi sau mutualităţi cooperante, împlinitoare. Exerciţiul dialogicului realizat la nivelul practicii verbale şi sociale contemporane le oferă posibilităţi de devansare a complexelor de inferioritate sau a reticenţelor faţă de structurile şi modelele străine, resimţite de regulă ca obstacole de netrecut ce ameninţă prin dizolvarea specificului naţional. Poziţia critică faţă de tot felul de patologii ideologice şi oroarea pentru „limbajele de lemn" specifice publicaţiilor proletcultiste contribuie la educarea unui gust al pluralismului şi al plurilingvismului.

Depăşirea acestor impedimente distorsionante ale comunicării oferă scriitorilor din Republica Moldova şansa unui dialog fiabil şi autentic şi în planul creaţiei artistice. De fapt, o relectură a romanelor scrise după anii nouăzeci de autorii materialelor din publicaţiile menţionate: Vasile Gârneţ, Vitalie Ciobanu, Emilian Galaicu-Păun ş.a. scoate în evidenţă faptul că structura dialogică de suprafaţă se pliază, mai mult sau mai puţin, pe una de profunzime. Există destule pretexte şi indicii pentru a vorbi despre proiectul unor noi principii de conexiune a întregului estetic romanesc, fondate pe schema dialogului. În lipsa unui context oportun, a unei societăţi postindustriale şi descentralizate, autorii de romane se ambiţionează să creeze expresii ale ontologiei postmoderne. Acest fapt se datorează dorinţei acestora de a se afilia la opţiunea estetică şi la polemicile antimoderniste ale generaţiei optzeciste de peste Prut. În acelaşi timp, romanele lor sunt replici şi alternative la literatura „păşunistă", neosămănătoristă încă în vogă prin anii '90.

Considerat cel care „anunţă apariţia prozei «optzeciste» în Basarabia anilor 90" [Iulian Ciocanu], Vasile Gârneţ cu romanul *Martorul* (1988) pune problema consecinţelor grave ale unei închideri monologic-dogmatice a identităţii. Resentimentele reciproce devoratoare ale membrilor unui clan alimentează criza identităţii a unuia dintre vlăstarii acestuia, aici narator şi personaj. Singurătatea orgolioasă, lipsa cooperării şi incompetenţa dialogică a strămoşilor lui Ilarion sunt cauzele distorsionării conştiinţei sale identitare: „S-au închis fiecare în cochilia sa, bucurându-se probabil că ceea ce văd ei nu li se întâmplă lor... Rodion şi Stanca nici nu s-au gândit, fiecare în singurătatea lui, că pot şi trebuie să se ajute unul pe altul..." Extinsă, povestea clanului lui Ilarion poate fi considerată alegoria experienţei identitare a locuitorilor ţinutului dintre Nistru şi Prut şi, în acelaşi timp, un proiect de lume în care este loc pentru înţelegerea, acceptarea şi toleranţa celuilalt în datele lui existenţiale. Discursul plurivoc al lui Ilarion-maturul declanşează o pluralitate de lecturi şi reconstrucţii ale unui eu esenţial postmodern şi dialogal.

Opţiunea pentru dialog şi deschiderea pentru părerile diferite ale celorlalţi este declarată în romanul *Schimbarea din stradă* (1991) de Vitalie Ciobanu. Distribuirea auctorială a competenţelor verbale şi a rolurilor fiecărui personaj în roman este periclitată de un „Popas între două capitole", în care scriitorul-narator, conştient de puţinătatea experienţei sale, solicită şi se arată receptiv la părerile personajelor sale. Convocarea unui dialog al părerilor la masa rotundă a romanului este alimentată de

BDD-V396 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:00 UTC)

încrederea că „adevărata putere, nu-i aşa, începe atunci când nu te temi să admiţi a o pune în discuţie”. În acelaşi timp, asistăm şi la o conştientizare, în spirit poststructuralist, a unui statut propriu de manipulat, de produs al imaginaţiei ce aparţine unui „creator suprasenzorial”. Surplusul de viziune şi de sens pe care personajele le aduc în economia romanului au rolul să completeze şi să construiască neîncetat identitatea personală şi narativă a scriitorului Vitalie Ciobanu.

Emilian Galaicu-Păun este unul dintre primii scriitori care anunţă în spaţiul literaturii dintre Nistru şi Prut o ruptură textuală revoluţionară, iniţiind un discurs romanesc principial *diferit*, în acord cu experimentele textuale, poststructuraliste ale Noului Roman francez. La apariţia romanului *Gesturi* recenzenţii au declarat aproape în unanimitate că este vorba despre „prima experienţă de «gradul zero al scriiturii» în proza chişinăuiană”. Fără îndoială, scriitorul renunţă la subiect, la pronumele personal *eu*, la dreptul de autor-proprietar-părinte al sensurilor, la multe alte convenţii ale romanului tradiţional, mai mult, el experimentează *paradigma dadaistă antiverbalistă*, găsind *gestul* drept una dintre acele zone marginale de expresivitate artistică ce asigură libertatea faţă de structură, logică şi universalitate. În acelaşi timp, textul lasă să se întrevadă o atitudine a autorului în fond polemică cu modelul mecanicist al Lumii şi al Cărţii, pe care l-au impus dadaismul sau textualismul din anii ’60–’70. Dialogurile lui Galaicu-Păun cu Tzara, Borges, Butor, Grillet, Barthes, Derrida, cu creatorii sistemelor totalitariste sau ai filozofiilor chineze, hinduse, ebraice etc. îmbracă mult preferatele haine postmoderniste ale intertextualităţii, experimentului, naraţiunii la persoana a treia biografică şi alte strategii, să zicem, mai puţin obişnuite pentru cititorii din acest areal cultural. Actul de sinucidere auctorială durează până la un timp, cel al experimentului, şi al expunerii „cuvântului propriu” fără ambiţii de monitorizare autoritară a sensurilor. Şi totuşi, exclamaţia finală – „*Personne c’est moi*” – indică, prin natura-i ambiguă, o stare de alertă a subiectivităţii, o replică a creatorului împotriva textului care aproape că l-a devorat.

O operă de artă este un proiect de existenţă umană, o reluare a textului care indică simbolic, în cadrul unui gen constituit istoric, un comportament uman şi, prin urmare, este disponibilă unei experimentări. La nivelul discursului ca operă autorul nu dispare, el se prezintă în calitate de participant cointeresat de jocurile interpretative, este acela care distribuie textele astfel încât să creeze predispoziţii pentru varierile alotropice ale cititorului, propunându-i mişcări neaşteptat de originale. Emilian Galaicu-Păun foloseşte tehnicismul formalist, se poate spune reluând cuvintele lui Stănescu, „din disperare”. Comunicare paralingvistică, paradigma gesturilor salvează de interpretările banale ale acestui proiect existenţial. Autorul preferă să tacă, „goleşte” de conţinut corpul textului, gestul devine o „formă goală”, mâna scrie „romanul *Condiţia porcină*, pornind din clipa când personajul îşi pierde buletinul de identitate”, „Fiinţa eroului liric e izgonită chiar din sex, până şi din pronume”, iar „Imposibilitatea comunicării transformă lumea într-o problemă de limbaj”, încât „«clişeele mentale rulează mereu, automat» –, «ca o groapă comună»” etc. Dar tăcerea lui devine îndată vorbitoare dacă interpretăm aceste afirmaţii după o *logică apofantică*, *a anti-lecturii, a răsturnării semnificaţiilor*. Şi atunci, vom descoperi o lume cu alte valori: „în clipa în care personajul îşi pierde buletinul de identitate personală are o condiţie animalică”, iar „lumea umană nu poate să încapă în enclavele unui sistem, ea are nevoie de o

BDD-V396 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:00 UTC)

metamorfoză permanentă, dinamică pe care o asigură doar comunicarea, dialogul", şi totuşi „anonimatul („groapa comună") nu constituie cea mai convenabilă perspectivă a umanității". „Între" aceste două abordări, probe de comprehensiune se instalează un dialog pe o temă: autorul (subiect uman) dialoghează cu creatorii paradigmei dadaist-textualiste referitor la modul *cum* se face şi ce *este* o scriitură, vizând tendința obsesivă de „nirvanizare estetică a lumii" prin intermediul dexterității manieriste depersonalizatoare.

Dispuşi să ne conformăm convențiilor acestei scrieri, putem glisa după necesitate în orizontul celor doi versanți ai textului. Pe de o parte, pornind de la ipoteza despre autonomia textului, urmărim mecanismul lingvistic de generare a sensului în urma unui meşteşug combinatoriu, pe de altă parte, identificăm schimbul de registre vocale – *replică/acord* – al unor ființe reale, atestate istoric, care au impus o viziune proprie în cadrul genului. O interpretare subtilă ar putea să comenteze nuanțele abordărilor temelor din roman, formele de travestiri ludice, parodice, ironice, cinice, serioase, grave, critice, inconştiente, isterice, emoționale, tolerante, evlavioase etc., care se aştern subtil peste cuvintele străine, alcătuind o partitură plurivocă pe o temă (una preferată de postmoderniști ce vizează discursul autoritar homogenetic). Nuanțele de intonație ar scoate în evidență intenția semantic-expresivă şi axiologică de revoltă împotriva ideologiei şi de contracarare a oricărei autorități de semnificare, inclusiv a celei personale. Din această din urmă perspectivă discursul declarat monologic, închis, autoreferențial al romanului dezvăluie o pluralitate tensionantă de voci „străine". Citaționismul instaurează imperiul părerilor, al spațiului „între" şi nu al semnificațiilor imanente limbajului.

Conturul unui corp „golit de organe" intercalat în ultimul pasaj al romanului e în stare să suscite multiple interpretări. La un prim nivel de lectură întrevedem o transpunere în roman a unei idei fundamentale în postmodernism potrivit căreia spațiul semantic descentralizat al textului are un imanent potențial creativ. Din perspectiva antropologiei omul nu se mai poate cunoaşte pe sine pe cale psihologică prin sondarea microcosmului său. Corporalitatea golită de structură, „corp gol(it)" sau „corpul fără organe" dispuse într-un sistem stabil după Deleuze şi Guattari îşi generează semnificațiile contextual şi sintagmatic şi este deschisă spre autoconfigurare variațională. Romanul lui Em. Galaicu-Păun are o structură rizomatică şi admite diferite variante de narare. Tentantă este şi dorința de a vedea în imaginea dată o ilustrare a teoriei ricoeuriene a textului ca „proiecție externă" a posibilelor lumi umane, ca multiplicare şi variație imaginativă a ego-ului. Fapt evident este că desenul confirmă încă o dată deplasarea de accent, constantă şi trecută în roman prin grila mai multor sisteme de semne, de la instanța reflexivă omniscientă la cea ambiguă a textului. Această schimbare de perspectivă în acord cu teoria textului nu periclitează însă altele posibile.

Noi am dorit a vedea în acest fragment o ilustrare *a stării de excentricitate estetică ce permite buna funcționare a dialogului interuman în opera literară*. Relațiile intersubiective sunt posibile doar în acelaşi plan, situat, după Buber şi Bahtin, într-un spațiu situat „în afara" lumii egocentriste a subiectului, acel „între" unde scriitorul se poate cunoaşte doar pornind de la viziunea altuia despre el, cu părerea căruia el poate dialoga, pentru a se cunoaşte ca întreg de pe o poziție ce-i transcende individualitatea. Mult vehiculata afirmație a lui Benveniste conform căreia locutorul este un „om în limbă" din interioritatea căreia el poate stabili relații

BDD-V396 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:00 UTC)

discursive cu alți parteneri a devenit deja un truism. Dacă ne-am imagina (după logica dialogisticii) că pe aceeaşi circumferință (figura corpului) desemnată de orizontul eului se află şi un alt vorbitor împreună cu care acesta formează instanța enunțiativă (co-enunțiativă), am putea trece peste discuțiile referitoare la un „limbaj comun" al „Spiritului Absolut", „impersonal", pentru a certifica existența unui *limbaj interpersonal* ca spațiu semantic constituit în relație şi dialog. Astfel că, fără a exila persoana autorului din text, enunțarea se excentrează, devine funciar deschisă şi nu mai poate pretinde deținerea monologică a unității semantice. Pentru a facilita raporturi de agest gen, autorul trebuie să adopte condiția de personaj egal cu celelalte personaje ale scriiturii. „Egal" însă e un fel de a spune pentru a caracteriza o anumită relație pe temeiul toleranței şi înțelegerii reciproce, căci totuşi responsabilitatea pentru distribuirea tuturor vocilor din roman este a creatorului, persoană concretă în istorie care adună şi asimilează în centrul său tonalitățile, sensurile emoțional-volitive, valorile etice şi estetice ale altor voci străine, chiar şi, fie conştient sau inconştient, ale acelei voci omnipotente şi impersonale care a devenit în discursul postmodern *textul infinit* al codurilor culturale. Naratorul în acest fragment se lasă spus de o altă instanță (în interpretarea naratologilor structuralişti – de „limbajul neutru"), „încordarea" căreia trădează prezența umană, a conştiinței reflexive care evaluează, reacționează, pledează pentru o schemă narativă tipică, utilizează strategii, anticipă reacțiile unor eventuali interlocutori. Dovadă ne stau, bunăoară, mărcile lingvistice din secvența debutului („*...nu voi spune niciodată eu*") şi a finalului („*deşi nu cred că...*"), care inversate fiind scot în evidență o relativă unitate de perspectivă ce aparține unui eu personal aflat la tangență cu textul, punctul de conexiune repetându-se infinitezimal şi complex în interiorul textului, condiționând într-un fel imperceptibilitatea imediată a acestuia. Competența dialogică se certifică tocmai prin capacitatea locutorului de a se raporta la enunțurile sale din poziție metalingvistică, astfel că enunțul naratorului debitează pe două voci convergente şi distanțate: cea a vocii personale, diferite şi cea a textului: a memoriei de gen şi a limbajului intersubiectiv.

Granițele textului propriu se întrepătrund cu ale celuilalt, creând un spațiu „între", al relațiilor intersubiective tensionate şi încărcate de înțelesuri infinite, multiplicarea eului e în concordanță cu tot atâtea intenții de a întâlni un alt sens în spațiul textului. Reprezentativi sunt şi creatorii cooptați, ale căror texte sunt considerate pertinente de o prestație argumentativă notabilă în raport cu tema dezbaterii. Unitățile textuale ale lui Flaubert, Howard Nemerov şi ale altor gânditori care nu sunt anunțați direct sunt reluate neîncetat, explorate şi determinate să-şi releve lumile posibile. Gesturile „străine", recognoscibile ori ba, sunt întotdeauna la limită între recunoaşterea relevanței demersurilor subiective şi acceptarea „morții subiectului", între „A NU ÎNCĂLCA REGULILE DE CIRCULAȚIE" şi tentația distorsiunilor individualizatoare, între supunere dogmatică şi tăgadă; ipostaze susceptibile răsturnărilor de opoziții, căderilor în abis, renaşterilor, înnoirilor etc. Insistența cu care se promovează ideea „*Ca instituție, autorul a murit...*" şi cea potrivit căreia în text are loc dezagregarea autorului individual într-unul universal este egală proporțional cu tensiunea împotrivirii şi tăgadei efective. Tehnica *punerii în abis* a „necrologului", enumerarea „neutră", trucat „ştiințifică" a „deceselor livreşti" („...anele mor de 1,7 şi respectiv de 2,4 ori mai des decât margaretele şi elenele şi de 0,9 ori mai rar decât mările; petrii sunt la egalitate cu pavelii,

BDD-V396 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:00 UTC)

întâietatea absolută având-o io(a)nii"), inserţia contextului („În Ch-ău, moartea este un secret de stat, a cărui dezvăluire se pedepseşte conform legii...") sunt tot atâtea puneri la probe ale opiniei proprii şi a celuilalt, păreri în acelaşi timp acceptabile şi invalidabile, reclamând dispute nicicând încheiate. Secvenţe multiple trimit la alte texte consacrate, literare şi extraliterare: la versetele biblice, operele eminesciene (tema dublului), povestirile lui Borges (motive cabalistice), prozele kafkiene (tema metamorfozei şi a creatorului-arpentor), tratatele psihanalitice freudiene („complexul Oedip", problema identităţii), eseuri nietschiene („moartea lui Dumnezeu") sau focaultiene („moartea omului"), precum şi la unele texte ocultiste (semnele zodiacale), ştiinţifice (semne matematice), artistice (semne grafico-plastice), ce ţin de domeniul social (limbaje clişeizate ale discursului politic) etc. Marius Chivu îi recunoaşte romanului statutul unei „biblioteci" care e în stare să ofere delicii aparte cititorului obsedat de corespondenţele livreşti. Nu e vorba însă de o simplă reluare sau de o combinare reuşită a temelor consacrate, ci de o relectură re-vizionară şi, implicit, un dialog cu autorii acestora. O atare abordare a romanului *Gesturi* permite a întrezări, dincolo de structura şi limbajul excentric, o nouă modalitate artistică de reprezentare a omului, dezmembrat până la cele mai elementare părţi constitutive şi proiectat multiplu în spaţiul textului. Antilectura, „răsturnarea" sensurilor, pe de o parte, şi urmărirea traiectoriei de cooptare dialogică a viziunilor, pe de alta, oferă şansa de recuperare a conţinutului uman al acestui discurs postmodern.

Varianta de scriitură hipertehnicistă a lui Ghenadie Postolache vine şi ea să dialogheze cu ipoteza poststructuralistă a „morţii subiectului" şi implicit a „morţii dialogului" dintre om şi semenii săi. Distribuirea ca pe o tablă de şah a personajelor-figuri din romanul *Rondul* radicalizează şi duce până la ultimele ei consecinţe intenţia lui Vladimir Nabokov din *Apărarea Lujin* de a pune în evidenţă şansele minime de rezistenţă ale omului într-o lume deja structurată lingvistic, socio-cultural, istoric, politic etc. Universul lui Ghenadie Postolache este unul al repetabilităţii inexorabile a stereotipurilor lingvistice şi a exerciţiilor combinatorii, în care subiectivitatea nu-şi găseşte locul. Dar oare insistenţa promovării unei ipoteze nu trădează şi intenţia de a polemiza cu aceasta, oare nu ascunde această tenacitate tehnicistă un gest uman de revoltă împotriva unor constrângeri „milităreşti" ale aşa-numitului limbaj universal.

Drept replică la experimentele de limbaj ale lui Ghenadie Postolache ar constitui o eventuală literatură carnavalescă a cărei figuri centrale să o constituie „diletantul bine informat" sau, ca să folosim o formulă literară autohtonă, „ingeniosul bine temperat" bine fixat în context, apt şi liber să schimbe neîncetat registrele verbale, acest act ludic condiţionându-i satisfacţia estetică. Un „rătăcitor printre limbaje" se anunţă a fi, cu romanul *Spune-mi Gioni!*, Aureliu Busuioc, scriitor afirmat în paradigma modernistă şi deschis spre mai multe vârste ale literaturii. Conştient de ţesătura plurilingvă a culturii contemporane, prozatorul îşi confirmă adeziunea la paradigma postmodernistă atacând din interior paranoia proletcultă (intenţie atestată şi în romanul *Pacticând cu diavolul*, apărut anterior), intitulată sarcastic „Învăţăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său". Structura epistolară de suprafaţă a romanului demască o insuficienţă dialogică de principiu a personajului semnatar, discursul său fiind o mostră a comunicării distorsionate, închise în dogmă şi monologism ideologic. La interferenţă cu

BDD-V396 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:00 UTC)

„limbajul de lemn" al fostului kagebist se află o mulțime de alte voci, printre care și cea refractar ludică și ironică a autorului, ce au rolul să-i perturbeze fixitatea.

Recenta și fericita apariție a romanului *Avionul mirosea a peşte*, semnat de Nicolae Popa, confirmă ancorarea definitivă a romanului din Republica Moldova în praxisul dialogal de nivel european. Prin formula reușită de textualizare a realităților basarabene (T. Urian), romanul lui Nicolae Popa fragmentează și deconstruiește modelul european, integrându-se în el prin diferența-i inerentă. Buna stăpânire a formelor literare ale dialogicului și a procedeelor postmoderniste îi dă posibilitatea autorului să-și transfere intențiile în diverse contexte lingvistice literare și extraliterare: roman, jurnal, poem, depoziție sau anchetă juridică, jargoane ale unor grupuri sociale, dialecte, limbajul politic etc., care îi construiesc unitatea stratificată a identității esențial deschisă spre alte lumi. Făcând ocolul prin biblioteca globală, prin multitudinea lumilor posibile ale lui alter, scriitorul se propune cu ireductibilul lumii sale, verificându-și competența punerii în comun a unor probleme existențiale. Varianta lui Nicolae Popa este confesiunea unui dezgustat de starea socială, culturală politică și economică a ținutului în care s-a născut și locuiește, a unui înnebunit de obsesia culpei cauzate de lipsa unei comunicări efective cu semenii săi. Artefactul textual joacă rolul intermediarului cultural, filonul ce mijlocește comunicarea între lumea personală a autorului și lumile celorlalți („Anchetatorilor nu le rămâne decât să rebobineze filmul evenimentelor reieșind din aceste mărturisiri adunate (cu modificările specifice genului, bineînțeles) într-un roman de care mă fac responsabil în măsura în care sunt sau nu responsabil și de crimă"). Referințele intertextuale – *Crimă și pedeapsă* de F. Dostoievski, *Străinul* de Al. Camus, *Zăpezile de pe Kilimanjaro* de E. Hemingway, *Pădurea spânzuraților* de L. Rebreanu, *Vânătoarea regală* de D. R. Popescu, *Lumea în două zile* de G. Bălăiță etc. – indică preferințele declarate, extrase din memoria genului. Implicit sunt cooptate și viziunile democratice actuale, pe eșafodajul cărora autorul evaluează, critică și demască simulacrele morbide ale regimurilor totalitare. Co-prezența vocilor narative asigură performanța dialogală a acestui roman, care reușește cu siguranță să învioreze „starea prozei" din Basarabia.

Într-un orizont al plurilingvismului, al plurivocității și al polifoniei ancorează și mini-romanele experimentale ale mai tinerilor scriitori Ştefan Baştovoi, Alexandru Vakulovski, Tamara Cărăuș, Mihaela Perciun, nume care reprezintă generația „în expectație" (V. Ciobanu). Aceşti autori antrenează în dialog vocile rebele, care au a profera subiecte marginalizate, aspecte existențiale anodine și absorbite de cotidian ale inșilor de la „periferia" Europei. Să sperăm că gestul lor de sfidare a convențiilor sociale și de punere la încercare a identității de sine se va acoperi pe viitor cu o proză de calitate.

Disponibilitatea dialogică a scriitorilor din Republica Moldova, dorința lor de a crea dimensiunea deschiderii la celălalt are nevoie de reciprocitate. Fiind mult timp o figură refulată a imaginației europene, cultura „exotică" a acestui ținut interriveran se vrea recuperată și percepută ca o alteritate. Cu lumile lui, cu modurile diferite de a fi, romanul postmodernist din Republica Moldova este o expresie a efortului de integrare în rațiunea modelului european ca joc liber și constituțional deschis. Doar transgresând distorsionările de comunicare, acesta are șansa să-și creeze o imagine de sine consistentă și durabilă în orizontul european.

BDD-V396 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:00 UTC)

Bibliografie

Craig, R.T., *Communication* //*Encyclopedia of Rhetoric*, New York, Oxford University Press, 2001, p. 125.

Post-modern novel from the Republic of Moldova and the European model. Distortions and dialogues

Romania joining European Union certainly establishes new cultural, linguistic and literary relations which, in a bigger or smaller delay, marks in this way the cultural area from the east of the Prut as well. Fixed on the European idea, young writers from Moldova make appreciable efforts to attract and initialize the reader in the rituals and habits of democratic exercise: tolerance, difference, pluralism, multiculturalism. At the same time with the option for a new aesthetics, these writers have also opened themselves to a continuous reformulation of identity. Today we can speak about a functional dialogue between the post-modernist novel from the Republic of Moldova, the way it is, and the European model. Our observations have been realized in two directions: from one hand, we have tried to observe the predispositions of the post-modern writers for a dialogical reflection of literature and, in general, of the cultural phenomenon; on the other hand, we have been also interested in the competence of those who have been lately acting as novelists who organize their artistic texts in a dialogical way.

Chişinău, Republica Moldova

BDD-V396 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:00 UTC)